

Interno glasilo Zavoda Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik

Št. 6 Letnik III. Junij 2009

Izhaja 4 krat letno v elektronski obliki

Odgovorna oseba za glasilo: Jasmina Bauman

Ureja: Darja Holec

Avtorski prispevki ne odražajo nujno stališč Zavoda ZTSZJ

Elektronski naslov uredništva: urednistvo.zdruzenje@t-2.net

Ko govorijo roke

In vendar se premika v korist uporabnikov SZJ

Jasmina Bauman

Dočakali smo tudi vzpodbudne novice, ki niso zgolj poplačilo za vztrajno iskanje pravice in včasih kar mukotržno ubadanje z državno administracijo, ampak tudi vlijejo novo energijo za delo vnaprej ter dvignejo samospoštovanje, saj na spoštovanje tu in zdaj ni preveč računati.

Vrhovno sodišče soglaša s stališčem Zavoda Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik, da ima gluha oseba pravico do tolmača v vseh postopkih pred sodiščem tako kazenskih kot civilnih ter da je sodišče dolžno tudi kriti stroške tolmača, skladno s Pravilnikom o sodnih tolmačih. Sodišča so doslej izvajala različno prakso pri zagotavljanju pravice gluhega do uporabe SZJ, torej do tolmača za SZJ. Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik se je od leta 2006 vztrajno spopadal s to problematiko in opozarjal z dopisi pristojne organe na nevzdržnost nedosledne oziroma napačne prakse. Več o tem v članku Vrhovno sodišče Republike Slovenije nam je pritrnilo.

Junij 2009 se bo zagotovo posebno zapisal v zgodovino Zavoda Združenje tolmačev za SZJ in to kot datum, s katerim je bila zavodu s strani države zaupana nova, za gluhe in naglušne osebe pomembna storitev. Tako nam je MDDSZ zaupalo izvedbo eksperimentalnega projekta »Klicni center za osebe z okvaro sluha«, katerega namen je izvajanje storitev dostopnost do informacij javnega značaja za gluhe in naglušne osebe. To je v slovenskem prostoru povsem nov in v tej fazi eksperimentalni projekt, s katerim bomo začeli v jeseni in se zato pridno potili čez poletje, da postorimo vse potrebno za začetek dela. V državi podobnega projekta, po katerem bi se lahko zgledovali ni, zato bomo morali biti zelo inventivni in tudi iznajdljivi, da bo vse nared za čim boljši start dejavnosti. Sicer pa smo že doslej v vseh etapah dogovarjanja in sestankovanja s pristojnimi na MDDSZ morali pripravljati gradiva za razprave, ki so se jih udeleževali tudi zastopniki Zveze društev gluhih in naglušnih, ki pa s konkretnimi dopolnili niso nastopili. Skoraj tri četrt leta smo zbirali informacije in oblikovali vsebinske podlage za obravnave in konzultacije z odgovornimi na MDDSZ in ZDGNS preden je načrt dozorel do te mere, da je država dala zeleno luč za izvedbo. Seveda je sedaj dosti skrbi, kako bo vse potekalo, a hkrati tudi veselje, da kljub krznim razmeram lahko invalidom sluha zagotovimo novo, za čimbolj neodvisno in tudi varno življenje, nujno storitev. Ta bo gluhih in naglušnih na voljo 24 ur na dan, sedem dni v tednu, kar je velik prispevek k dvigu kakovosti življenja gluhih in naglušnih oseb. Podrobnejši opis projekta bomo predstavili v jeseni, za takrat je namreč načrtovan pričetek delovanja.

Med dobre novice lahko uvrstimo dobro obiskanost začetnega in nadaljevalnega tečaja slovenskega znakovnega jezika, kar kaže na to, da se SZJ uspešno promovira v slovensko družbo in še zlasti, da si lahko obetamo tudi nove tolmače s certifikatom. Tako v letošnjem šolskem letu zaključuje pripravljalni program usposabljanja za pridobitev certifikata 7 udeležencev. Vsaka okrepitev naših vrst je več kot dobrodošla, še zlasti zato, ker se naša dejavnost širi.

Uspešni smo bili tudi na TVS, saj smo dosegli, da so volilne oddaje za Evropski parlament vključile tolmače za SZJ in tako omogočile tudi slovenskim gluhim osebam, da jih spremljajo neposredno. K temu je prispevala tudi pobuda ministra za delo, družino in socialne zadeve dr. Ivana Svetlika RTV Slovenija, da senzorno oviranim invalidom omogoči neposredno spremljanje predvolilnih srečanj. Skorajda bi si drznili pomisliti, da je nastop naših tolmačev oddaje popestril ter so bile prav zaradi njih bolj zanimive in dinamične. Želimo si, da to ni bila samo predstava za Evropo, ampak da bodo na naslednjih »domačih« volitvah tolmači samoumevno vključeni. V tej zvezi je ZZTSZ na nacionalno TV naslovil tudi dopis, v katerem opozarja, naj se upošteva pravico gluhih do uporabe SZJ tudi v okviru tretjega, parlamentarnega programa in naj jim s pomočjo vključitve tolmačev v neposredni prenos državnoborskih sej po tv omogoči spremljanje dogajanje na domači politični sceni. Navsezadnje so gluhe osebe tako kot vsi ostali državljani davkoplačevalci, ki jih odločitve v parlamentu še kako zadevajo!

Tudi delavci strokovnih služb kulturnih ustanov glavnega mesta Slovenije Ljubljane so vedno bolj ozaveščeni, da morajo v svojem poslanstvu upoštevati tudi posebne potrebe gluhih in naglušnih oseb. Tak dober primer je Mestni muzej Ljubljana, ki je ob letošnji tradicionalni prireditvi Poletna muzejska noč, dogaja se vsako leto na tretjo soboto v juniju, široko odprl muzejska vrata za brezplačen obisk in brezplačno vodenje. Ob tej priložnosti so prosili ZZTSZ, da brezplačno tolmačimo vodenje po občasni razstavi NAPOLEON REZHE ILIRIA VSTAN ob 200 letnici ustanovitve Ilirskih provinc ter stalno razstavo Ljubljana v drugi svetovni vojni. Program Poletne muzejske noči smo v imenu Mestnega muzeja Ljubljana poslali vsem društvom gluhih in naglušnih ter ZDGNS s prošnjo, da o dogodku obvestijo svoje člane, saj se zavedamo, da so takšni dogodki, prilagojeni gluhih in naglušnim redka priložnost, ki prispeva k promociji SZJ in hkrati utrjuje spoznanje v širši družbi, da je treba omogočiti dostop do javnih kulturnih dobrin tudi osebam z okvaro sluha. Kljub vabilu se vodenega ogleda obeh razstav v znakovnem jeziku ni udeležila nobena gluha oseba.

Člani in članice organizacijskega odbora za pripravo letne skupščine in mednarodne konference Efsli, ki bo leta 2013 v Ljubljani v organizaciji ZZTSZ, so se tudi sestali na prvi seji, na kateri so se seznanili z napotki in s standardi, ki se jih je treba upoštevati pri izvedbi obeh dogodkov. Naloge so okvirno razdeljene med odbornike in določene dejavnosti so že v teku, tako da bo pravočasno vse nared, ko bodo tolmači iz evropskih držav gostje v Ljubljani.

Skratka, prihajajoče poletje in dopustniški dnevi z njim drami-jo veselje, a hkrati se zavedamo, da bo precej delovno in tudi napeto.

Pogovor z dr. Stanetom Koširjem

predsednikom Sveta Vlade RS za slovenski znakovni jezik in Žagarjevem nagrajencem

Vprašanja pripravila Darja Holec

Dr. Stane Košir, docent na Oddelku za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko Pedagoške fakultete v Ljubljani, je svojo poklicno pot posvetil gluhih in naglušnim osebam. Poučeval je v Zavodu za gluhe in naglušne v Ljubljani, bil imenovan za ravnatelja učiteljem in učiteljicam za gluhe in naglušne, magistriral na Medicinski fakulteti v Ljubljani in doktoriral s področja motenj sluha v Zagrebu. Podal se je na raziskovalna področja gluhosti in naglušnosti o katerih je napisal vrsto znanstvenih in raziskovalnih člankov, sodeloval na številnih kongresih, seminarjih, delavnicah, je mentor diplomantom, magistrom in doktorjem znanosti s področja specialne in rehabilitacijske pedagogike. Trenutno je predstojnik oddelka za Specialno in rehabilitacijsko pedagogiko. Za svoje delo je dobil v letu 2003 najvišjo državno nagrado na področju šolstva: Žagarjevo nagrado. Skratka, ta precej skrajšan in nepopoln seznam dejavnosti dr. Staneta Koširja utemeljuje, da je njegovo imenovanje za predsednika Sveta Vlade RS za slovenski znakovni jezik pravilna in dobra odločitev

1. Preden se osredotočim na delovanje Sveta za slovenski znakovni jezik (SZJ) prosim za poljudno razlago strokovnega pojma »denotativni« pomen kretnje?

V jeziku na posamezni pojem, besedo, gledamo z različnih zornih kotov. Eden od pomembnih pogledov je denotativni pomen. S tem mislimo na vsebino, ki jo ta abstrakcija - beseda ali kretnja predstavlja, označuje. Pomeni besed in pomeni kretnj so v vsebinskem smislu opredeljeni v slovarjih in vsem uporabnikom predstavljajo isto ali zelo podobno vsebino. To je zelo pomembno, ker lahko le na tak način dobro prenašamo informacije, se lahko sporazumemo. Če namreč rečem: »Prosim, daj mi kruh!«, me mora sogovornik enosmiselno razumeti in mi posledično ne bo nosil vode, soka, potice, ker oba pod pojmom »kruh« pojmujeva isto stvar.

Pogosto pa se ta vsebinski pomen zamenjuje, včasih tudi hote, z drugim konotativnim pomenom. Ta se nanaša na vrednost, ki mu jo posameznik pripisuje. Medtem ko bi se vsi strinjali z denotativnim pomenom besede »dom«, da je to prostor, kjer prebiva človek z družino, pa bi se v konotativnem smislu zelo razlikovali. Glede na osebne izkušnje bi eden trdil da je to nekaj prijetnega, veselega, toplega, drugi pa da je to beda, lakota in izkoriščanje.

S tem v zvezi so seveda pomembni slovarji kretnj, ki utrjujejo in razširjajo denotativnost kretnje. Ob tem pa se moramo zavedati, da kretnja pogosto ne izraža iste vsebine kot besede.

Tako bi bilo potrebno pogosto pomen opisati, pojasniti in ga ne enačiti zgolj z eno besedo. Pomen pa ji določijo gluhi uporabniki in ne slišče osebe. Pomen se tudi spreminja, saj je kretnja del jezika, ki živi in se uporablja. S tem v zvezi imamo homonimne kretnje, kretnje ki, čeprav so enake, imajo različen pomen, kot tudi sinonimne pri katerih se ista vsebina pokaže na več različnih načinov. Vendar mora nekdo ugotoviti kaj je zborna in kaj socialna zvrst, ki je relevantna za določeno socialno situacijo in ni primerna v drugi socialni situaciji. Včasih opazim pri tolmaču tudi zadrego, ko ni kretnje za neko besedo (ali se je ne spomni) in na primer: oseba je obvezana k molčečnosti, prevajajo oseba, povoj na prstu... Iščejo torej besedno podobnost po korenu besede, kar je vprašljivo. Pomen verjetno ne izhaja iz povišja ampak prisile, nujnosti, izpeljava kretnje vsaj ni preverjena. Takih primerov je še mnogo. Tako vnašajo zmedo in nerazumevanje. Torej je že na nivoju posamezne kretnje pomembno znanje, raziskave in objavljanje, slovarji, lektorji.

2. Vlada RS je marca 2003 sprejela sklep o ustanovitvi in imenovanju Sveta za slovenski znakovni jezik, katerega namen je utemeljila, citiram:« za strokovno pomoč pri sprejemanju odločitev s področja razvoja, uveljavljanja in uporabe slovenskega znakovnega jezika ter izvajanja zakona o uporabi SZJ se ustanovi Svet za SZJ«. To pa je tudi edini vsebinski člen od šestih, ki jih ta sklep vsebuje, ostali so povsem tehnične narave. Nekoliko skromna dikcija, mar ne? Kako kot predsednik sveta razumete sprejemanje odločitev s področja razvoja, uveljavljanja in uporabe SZJ? Podvprašanje, pomoč komu pri sprejemanju odločitev?

Ne vem kdo naj bi sprejemal odločitve v zvezi z razvojem. Verjetno v tem primeru, glede na Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Temu vsako leto Svet poda poročilo o uveljavljanju in uporabi slovenskega znakovnega jezika. Ministrstvo je seznanjeno tudi s problemi razvoja. Vendar so take zadolžitve glede na druge zakone tudi v drugih resorjih. Ministrstvu za šolstvo, Ministrstvu za zdravstvo, Ministrstvu za visoko šolstvo. Mislim, da vsi ti, te obveznosti pavšalno naložijo svojim izvajalskim organizacijam. To delo ni financirano in tega dela tudi ne kontrolirajo. Posamezne izvajalske organizacije se trudijo po svojih sposobnostih, interesih na priložnostnih razpisih, nekoordinirano in včasih tudi strokovno vprašljivo. Zavod

Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik je, na primer, uspel na razpisu Ministrstva za kulturo, kjer smo pripravili ekspertizo o SZJ.

3. Se je že katera ustanova, organizacija ali posameznik obrnil na Svet za SZJ in zaprosil za strokovno mnenje ali pomoč s področja razvoja, uveljavljanja in uporabe SZJ - tu namerno izpuščam področje izvajanja zakona, ker vem, da je tega bilo kar precej, če že ne zaradi drugih razlogov, pa zaradi finančnih konsekvenc.

Žal nas še nikoli nihče ni zaprosil za pomoč, da bi sprejel razvojno odločitev. S sprejemom odločitve so povezane tudi kadrovske, finančne posledice te odločitve. Prav tako pa tudi ne-sprejem odločitve nosi odgovornost. Vendar je ta mnogo bolj oddaljena. Razvojno odločitev bi morali pravzaprav sprejeti organizirani uporabniki SZJ. Vendar so ti slabo osveščeni, dovolijo si zelo velik vpliv posameznikov ali skupine in s tem ni nič.

Kakšna izvajalska organizacija nas je zaprosila za podporo v zvezi z izvajanjem, ne pa razvojem. V zvezi z razvojem včasih opozarjajo, tarnajo naproti svojemu pristojnemu ministrstvu in tudi naproti drugim izvajalskim organizacijam. Vendar, kot so slabo koordinirani resorji različnih ministrstev med seboj in vsako varuje svoj vrtiček, tako se vedejo tudi izvajalske organizacije nekoordinirano in nepovezano. Nekdo nas bo moral poklicati na odgovornost. Verjetno uporabniki, ki pa bi morali biti tudi iniciatorji, pobudniki, pa to niso.

4. V Sloveniji imamo tri javne zavode za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje gluhih in naglušnih. Če si ogledamo izobraževalne in vzgojne programe, dostopne po svetovnem spletu, samo v Zavodu za gluhe in naglušne Ljubljana najdemo predmet slovenski znakovni jezik, in če se ne motim, šele na srednji (poklicni) stopnji, medtem ko je v metodah dela v O.Š. opisan dvojezični pristop poučevanja v SZJ in besedno prek pisane besede. Tako imamo SZJ enkrat kot šolski predmet, drugič kot metodo dela? In še tretji pristop, dijaki imajo na maturi pravico do pomočnika – tolmača za slovenski znakovni jezik. Tu imamo opraviti s protislovji, nedoslednostjo, morda celo zadrego. Ali se je katera od javnih izobraževalnih ustanov za gluhe in naglušne obrnila na Svet za SZJ za strokovno mnenje, kako razvijati, uveljavljati in uporabljati SZJ?

To pa povsem ne drži. Predmetnik devetletke v prilagojenem programu z enakovrednim izobrazbenim standardom za gluhe vsebuje tudi specialno pedagoške dejavnosti kot obvezne sestavine učno vzgojnega dela v šoli. Predstavljajo ga tri področja: govor, slovenski znakovni jezik in socialno učenje. Te vsebine obsegajo fond 105 ur letno v prvem razredu in se zmanjša na 35 ur v devetem razredu. Ta predmetnik vsebuje tudi vsebine predmeta SZJ razdeljene na triletja z določenimi operativnimi in funkcionalnimi cilji. Kot tak je obvezen za vse tri izvajalske organizacije, ki realizirajo prilagojen program z enakovrednim izobrazbenim standardom v Sloveniji. Najdeš ga na www.zrss.si/default.asp?link=predmet&tip=7&pID=117&rID=1585

Večja težava je v tem, da je večina gluhih, naglušnih učencev danes v redni osnovni šoli in tudi srednji šoli, v programu s prilagojenim izvajanjem, kjer pa tega predmeta ni in se srečajo z znakovnim jezikom v obdobju odraščanja, neorganizirano, lahko tudi naključno. Seveda, če pa pridejo v srednjo šolo

v ljubljanski zavod se s SZJ srečajo organizirano. Kot predmet je SZJ obvezen, kot metoda dela pa je možen. To pomeni, da smo ljudje metodično svobodni in lahko svoje predmete, vsebine posredujemo v znakovnem jeziku, besednem jeziku oralno in/ali pisno, dvojezično.

5. Ne bom zlobna, pa bom Pedagoško fakulteto preskočila, tudi zato, da ne ponavljam vprašanj. Vem, da se Zavod Združenje tolmačev za znakovni jezik in Svet Vlade RS za znakovni jezik prizadevata urediti področje. ZZTSZJ je uspešno sodeloval pri izdelavi Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007-2011. Na to temo je ZZTSZJ pripravil tudi posvet, na katerem so se udeleženci, tudi predstavniki državnih ustanov, seznanili z vsebino resolucije. Naj spomnim na točko 4.3.1.III., ki govori o širjenju jezikovne možnosti, kjer je predvideno sprejetje učni načrtov za predmet slovenski znakovni jezik kot drugi jezik v zavodih za gluhe ter za izbirni predmet v srednjih šolah za slišče mladino. Postavljen rok je leto 2008, nosilec Ministrstvo za šolstvo in šport, (Urad za razvoj šolstva), izvajalec pa Zavod za šolstvo v sodelovanju z usposobljenimi invalidskimi in drugimi organizacijami. Je bil morda Svet za SZJ pozvan k sodelovanju ali svetovanju pri izdelavi učnih načrtov za predmet SZJ?

Kot že rečeno, je učni načrt sprejet in objavljen na svetovnem spletu od leta 2006. Verjetno pa bi ga bilo potrebno pregledati in popraviti. Pripraviti bi bilo potrebno tudi ponudbo kot možen izbor za slišče ljudi. Vendar se za tako delo imenuje ožje skupine znotraj šolstva (iz zavodov) z razmeroma kratkim rokom za izdelavo, tako da Svet k učnem načrtu doslej ni bil povabljen. Potrebno pa ga bi bilo popraviti, ker pravzaprav ne gre za slovenski znakovni jezik ampak za knjižno slovenščino posredovano v gluhih kretnjah.

Mi namreč SZJ ne poznamo dovolj. Zato ga ne moremo poučevati. Predvsem je zadrega z gramatiko in sintakso. Misel v originalnem SZJ bi se ponazorila: « videti dobro, lepo, škoda premajhno več gluhih zbirati ». Če bi misel prevedli v slovenski knjižni jezik bi se glasila: »Tu je dobro in lepo, le premajhno je, da bi lahko prišlo več gluhih.« Seveda se pri pouku uporablja sintaksa slovenskega knjižnega jezika in se jo de-

monstrira s kretnjami za posamezni pojem. S tem se usmerja gledalca na »pravilno« (za sliščega, seveda) sintakso in tudi gramatiko, ki pa se ne demonstrira s kretnjo tako natančno. To pa vendar pomeni udor v znakovni jezik gluhih in njegovo nasilno spreminjanje s strani sliščih ljudi. Vendar je taka praksa tudi v razvitih deželah (ZDA, Anglija..).

6. Resolucija predvideva standardizacijo SZJ v slovenski skupnosti gluhih in naglušnih kot nadaljevanje dela na podlagi opisov znakovnega jezika, pojasnjevanja razmerja do govorne in pisne sestave knjižne slovenščine, priprave priročnika. Nosilca naloge sta MVZT, MŠŠ, izvajalec strokovno usposobljeni zavod. Rok je 2010. Stroške za izvedbo naloge krije proračun. Ali je k sodelovanju oziroma konzultiranju pri tej nalogi pozvan tudi Svet Vlade RS za znakovni jezik?

Žal ne neposredno. Le v toliko kot se čutimo za to odgovorni in finančno zmožni. Tudi ne vem, da bi kdorkoli za tako delo dobil naročilo in finančna sredstva. To je delo posebnega inštituta, ki se mu lahko asimptotično približuje, nikoli pa ni povsem gotovo. Jezik je živ. Ne glede na to, pa bo prej ali slej tak inštitut potreben, saj bo vnesel mnogo več reda in spoznanj v ta prostor in omogočil boljšo komunikacijo med dvema svetovoma. Tudi uporabniki besednega jezika bomo imeli koristi od tega. Seveda pa je to strokovna naloga, ki zahteva raziskovalno usposobljene ljudi in uporabnike, gluhe same, ki bodo le v strpnem sodelovanju prišli do lektorjev za znakovni jezik in se približali standardizaciji.

7. Po podatkih, ki so mi dostopni na Zvezi društev gluhih in naglušnih poteka poseben socialni program Razvoj slovenskega znakovnega jezika (z letnim proračunom 31.000 EUR), v Verskem centru za gluhe in naglušne v Šiški, razvijajo slovar kretenj za verske vsebine. Tudi v Zavodu za gluhe in naglušne so se menda zbrali dijaki, ki poskušajo z učiteljem matematike poiskati in določiti kretnje za učni predmet matematike. Vtis je, da je na tem področju veliko vrtilčkarstva in amaterizma. Se je morda katera od skupin povezala s Svetom za znakovni jezik. So na voljo kakšne informacije o tem, kako to delo poteka metodološko? Kakšne so znanstvene/raziskovalne reference sodelujočih?

Do teh prizadevanj sva lahko zelo kritična. Problematično je verjetno marsikaj z vsebinskega zornega kota kot tudi metodološkega. Dejstvo je, da se tega loteva kdor ima ali lahko pridobi sredstva. Teh del ne poznam tako podrobno, da bi o njih lahko kaj rekel. Z njimi Svet ni bil nikoli seznanjen. Po drugi strani pa hvala Bogu, da nekdo nekaj dela! Tudi najslabše delo je lahko dragoceno, ker kriči po novem boljšem. Vsekakor pa je prisoten občutek voluntarizma. Žalosti predvsem nezmožnost medsebojnega dogovora in združevanja strokovnih moči v razmeroma majhnem prostoru, ampak namesto tega predvsem medsebojno tekmovanje za to, kdo je bolj pomemben, ne oziraje se na konkretno korist z vidika gluhega uporabnika. Iniciative prihajajo od »zunaj« in ne od »znotraj«, zato je stanje tako kot je.

8. Kje so glavne zavore, da se v Sloveniji v 21. stoletju nikakor ne moremo odlepiti od strokovnega voluntarizma in amaterizma ko gre za razvoj SZJ? Saj ni potrebno odkrivati Amerike in tudi tja ni več potrebno potovati, da bi to področje pri nas postavi

vili na kolikor toliko solidne, evropskim standardom primerljive strokovne temelje, ki bi omogočali trajno skrb za razvoj SZJ. Že v Trstu in avstrijskem Gradcu, da ne naštevam večjih evropskih mest s starodavnimi univerzitetnimi središči, so državne ustanove, v katerih se znanstveno kompetentni raziskovalci desetletja ukvarjajo z nacionalnim znakovnim jeziki, pri nas pa se stvari ne premaknejo?

Pri nas je težava v maloštevilnosti uporabnikov, njihovi razpršenosti. Tudi ti so slabo izobraženi. Gluhi z visoko izobrazbo se oddaljujejo od društev in pravijo, da oni to niso. Le izobraženi gluhi imajo potrebo po vsebinskem in stilskem širjenju, ki ga jezik lahko posreduje. Ker so torej aspiracije nizke, tudi ni potrebe za drugačnim izražanjem. Po drugi strani se gluhi niso pripravljani učiti SZJ. Jezik, ki ga uporabljajo jim praktičistično služi za vsakdanje potrebe in kaj bi se potem učili! Prisotna je nizka stopnja jezikovne zavesti. Ni potrebno samo znanje SZJ, ampak tudi znanje o SZJ. Temu se pridružujejo tudi težave s slabo koordinacijo o kateri sem že govoril, nerazumevanje okolja, ki zelo verjame, da je edino besedni jezik pravi jezik in da bodo z razvojem tehnike tudi vsi gluhi uporabljali besedni jezik. Tak je npr. polžev vsadek. Slušni aparat, ki omogoča boljše poslušanje, kar je nujni pogoj za razvoj besednega jezika, ne pa zadostni pogoj. Tako je mnogo uporabnikov polževega vsadka, ki niso uporabniki besednega jezika. Seveda pa si akademskih dosežkov tudi ne predstavljam brez besednega jezika, kot ne gluhih, ki ne uporabljajo tudi kretnje.

9. Kateri minimalni pogoji bi morali biti zagotovljeni, da bi lahko trajno razvijali SZJ, ki bi omogočal gluhim osebam kakovostno, vsestransko vključevanje v sodobno in dinamično družbo hitrih sprememb, vseživljenjskega učenja in izjemnih družbenih izzivov?

Najbrž je prva neka iniciativa, ki ji sledi naročilo - ustanovitev. S tem so povezane finance in kader. Oboje se lahko šele z dokazovanjem in delom potrjuje in širi. Kot že rečeno pa gre v bistvu za inštitut s strokovnim kadrom, ki ima trajno nalogo. Inštitut bi lahko širil znanje SZJ in znanje o SZJ. Pomagal bi ga razvijati s svojim usmerjanjem, vodenjem. Vendar je SZJ jezik gluhih in ga ne more razviti drug kot gluhi uporabnik. Če bodo gluhi imeli več znanja, višje aspiracije, bo obstajala tudi potreba, da jih izrazijo v znakovnem jeziku. Zaradi inštituta ni mogoče pričakovati višjih akademskih dosežkov, boljše vključenosti. Tisto kar je, kar obstoja kot gluha oseba, gluha skupnost pa bo s tem postala bolj javna, dostopna, bolj razumljena.

10. Ima prizadevanje, da v Sloveniji v bližnji prihodnosti napravimo strokovni preboj na tem področju na višjo kakovostno raven, stvarno podlago?

Mislím, da z demokratizacijo družbe, odnosov vsekakor.

Vrhovno sodišče Republike Slovenije nam je pritrdilo

Jasmina Bauman

Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik že od leta 2006 opozarja pristojne organe na različno pravno prakso pri uresničevanju Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika. Nekatera sodišča so zavračala postavitev tolmača s sklepom, s katerim je gluha oseba prišla na narok, z obrazložitvijo, da niso naročniki in tudi ne plačniki stroškov tolmačenja do tega, da tolmačem, ki so tolmačili v posameznih zadevah, niso priznali stroškov tolmačenja, kot to velja za sodne tolmače, temveč so upoštevali Tarifo za tolmače slovenskega znakovnega jezika, ki je bistveno nižja.

Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik je ves čas vztrajal na stališču, da ima gluha oseba pravico do tolmača v vseh postopkih pred sodiščem (tako kazenskih kot civilnih – primer zapuščinske obravnave, sodniki za prekrške) ter da je sodišče dolžno tudi kriti stroške tolmača, skladno s Pravilnikom o sodnih tolmačih.

Našemu stališču je končno pritrdilo Vrhovno sodišče Republike Slovenije, mnenje katerega nam je posredovalo Ministrstvo za pravosodje, Direktorat za pravosodno upravo. Vrhovno sodišče ugotavlja, da je nedopustna neenotna sodna praksa v zvezi s priznavanjem pravice do tolmača za znakovni jezik ter da je potrebno dosledno spoštovati določbe Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika. V praksi to pomeni, da mora sodišče upoštevati pravico gluhe osebe do sodnega tolmača za znakovni jezik ter določiti takega tolmača s sklepom vsakič, ko se pokaže potreba po pomoči pri komunikaciji s strankami.

Glede civilnih zadev, po mnenju Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, mora sodnik preložiti obravnavo v primeru, da ga gluha oseba z dopisom ni opozorila, da pri predmetni obravnavi potrebuje tolmača in sodišče do dneva obravnave ni postavilo sodnega tolmača, ki je na seznamu zapriseženih sodnih tolmačev. Po dosedanjih izkušnjah, ki jih beležimo na Zavodu Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik, gluhe osebe v večini primerov same poiščejo tolmača za predmetne obravnave, ki pa ni nujno, da je tudi sodni tolmač in ravno v tem delu se je največkrat zapletalo. Vrhovno sodišče Republike Slovenije v svojem mnenju zapiše, da morajo sodišča tudi v teh primerih s sklepom imenovati takega tolmača, ki sicer ni na seznamu sodno zapriseženih tolmačev, vendar pa le za predmetno obravnavo.

S sklepom imenovani tolmač je tudi upravičen do nagrade in povračila stroškov, ki je določena s Pravilnikom o sodnih tolmačih in ne na podlagi Tarife za tolmače slovenskega znakovnega jezika, na katero sodišča niso vezana.

Ključna dejstva o ustanovitvi ZZTSZJ in sprejetju Zakona o uporabi SZJ

Darja Holec

Predstavljamo ključne postopke in dogodke, ki so potekali ob pripravljanju Zakona o uporabi SZJ ter ustanovitvi Zavoda Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik z namenom osvežiti spomin, kako so ti dokumenti nastajali in tudi zato, ker krožijo nekatere pomanjkljive, celo napačne interpretacije o ustanovitvi ZZTSZJ, ki občasno ovirajo napredek in razvoj področja. Pozablja se, na primer, da je večina poslancev takratnega sestava DZ, tako koalicije kot opozicije, ki so nastopili v razpravah, zelo dobro ocenila dotedanje delo in prizadevanja Združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik kot primer dobre prakse, katero je le še dopolniti z zakonskimi predpisi.

Z redno zaposlitvijo tolmača na Zvezi društev gluhih in naglušnih Slovenije Jasne Bauman leta 1996, je dejavnost tolmačev za SZJ, ki so bili na zvezi organizirani od osemdesetih letih prejšnjega stoletja, dobila svež polet. Dotlej se je delo tolmačev uveljavilo predvsem v okviru mnogih aktivnosti ZDGNS kot so seminarji za članstvo, tečajji gestikulacije, konference, televizijske oddaje Prisluhnimo tišini, kulturne prireditve in ne nazadnje ali predvsem kot individualna pomoč pri premagovanju komunikacijskih ovir gluhi osebi v številnih socialnih situacijah na sodiščih, upravnih enotah, centrih za socialno delo ipd. Naštete in še mnoge druge aktivnosti tolmačev so se odvijale zlasti na društveni, civilno družbeni ravni, sicer relativno kakovostno, a storitev ni bila enako dostopna vsem gluhim v državi, nedorečena sta bila plačilo zanjo in njena kakovost, poklic tolmača za SZJ ni bil priznan. Skratka, praksa se je širila zaradi nenehno večjih potreb gluhih in emancipacije gluhe skupnosti, naraščalo je število tolmačev in področje je postajalo neobvladljivo, z mnogimi problemi, katerih rešitev je terjala sistemski pristop.

Leta 1996 je bila določena delovna skupina na MDDSZ za pripravo zakona o urejanju področja pravice gluhih do tolmača za SZJ. V skupino so bili imenovani trije predstavniki iz Ministrstva in trije iz Zveze, in kot se pogosto dogaja v podobnih situacijah, sta na vsaki strani ostali le po ena delavka, na strani ministrstva državna podsekretarka Stanka Tutta, s strani zveze pa tolmačica Jasna Bauman. Kljub temu so aktivnosti za pripravo zakonskega urejanja področja navsezadnje stekle. Razdelimo jih lahko na dva dela, prvi obsega izdelavo vsebinskih podlag zakona in drugi, postopke sprejemanja zakona. Vsak od njih je zahteval svoj specifični pristop, specifično metodologijo in posebno taktiko.

Za izhodišče vsebinskih podlag zakona sta služili kot že rečeno, praksa, ki jo je bilo treba tekom priprav urediti, nadgraditi in opredeliti njen domet. Utemeljitev zakonske pravice gluhih do tolmača je zahtevala ogromno angažiranja pri iskanju ustreznih dokumentov in predpisov za argumentacijo in zagovarjanje upravičenosti do njene aktualizacije, precej poizvedovanja, kako je to področje urejeno v drugih državah ter nenazadnje, tudi zbiranje podatkov o uporabnikih te pravice. Ključna dokumenta pri utemeljitvi zakonske pravice gluhih do tolmača sta predstavljala Ustava Republike Slovenije, ki govori o enakosti pred zakonom ter pravici do uporabe svojega jezika ter Resolucija Evropskega parlamenta o znakovnih jezikih, ki je bila sprejeta že leta 1988, a v slovenskem prostoru popolna neznanka. Na področju prakse se je sočasno s pisanjem osnutka bodočega zakona takratna sekcija tolmačev na ZDGNS reorganizirala v Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik pri zvezi z izdelavo vseh potrebnih dokumentov za novo organizacijsko obliko in izpeljavo ustreznih postopkov. Ob snovanju posameznih členov zakona se je odprlo novo področje, in sicer nujnost sistemske regulacije

poklica tolmača za slovenski znakovni jezik. Dotlej so potekala usposabljanja tolmačev in dokazovanje znanje SZJ pred ad hoc imenovanimi izpitnimi komisijami na interni ravni v okviru društvene dejavnosti ZDGNS. Zato se je bilo potrebno lotiti pregledovanja vsebinsko popolnoma drugačne zakonodaje, področja šolstva, izobraževanja. Takrat se je kot najhitrejša in najprimernejša ureditev poklica ponujala z Zakonom o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah. A tudi to področje je zahtevalo ogromno znanja in vedenja, kajti pot od pobude do sprejema kataloga znanj za opravljanje poklica tolmač za slovenski znakovni jezik je bila dolga. Prepričati je bilo treba najprej pristojne institucije, tokrat na področju šolstva, da pobudo sprejmejo, nato utemeljiti potrebo po priznanju poklica, kar je takrat predstavljalo absolutno noviteto in poiskati mednarodne primerjave. Po uspešno prestatem prvem koraku je bilo treba izdelati katalog standardov znanj in spretnosti. Uspeh ni izostal: Strokovni svet RS za poklicno in strokovno izobraževanje je leta 2001 sprejel Katalog strokovnih znanj in spretnosti za poklicno kvalifikacijo tolmač/tolmačica slovenskega znakovnega jezika. Sledilo je pridobivanje državnih licenc za člane izpitne komisije ter vpis v register izvajalcev za podeljevanje certifikatov. Danes je Zavod ZTSZJ edina ustanova v državi, ki izvaja usposabljanje bodočih tolmačev ter podeljuje certifikate, ki so pogoj za opravljanje poklica. Vzporedno s tem pa nismo zanemarili niti področja slovenskega znakovnega jezika in smo izdali prvi multimedijški slovar slovenskega znakovnega jezika s 1500 kretnjami, za katerega smo prejeli Evropsko jezikovno priznanje leta 2002.

Kot že rečeno, je vzporedno potekalo snovanje zakona, kjer je bilo treba odgovarjati na mnoga vprašanja, zbrati vrsto podatkov predvsem z argumenti prepričati pristojne o nujnosti zakona oziroma o utemeljenosti pravice gluhih do uporabe znakovnega jezika in istočasno urejanje usposabljanja za poklic tolmač za slovenski znakovni jezik ter njegovo verifikacijo. Ta vzporedni tok aktivnosti je bil sicer napet kot struna, a je hkrati dal dobre rezultate, saj se je področje organizacijsko in formalno uredilo in osnutek zakona je bil izdelan. In potem se šest let na državni ravni ni nič, čisto nič premaknilo – dokument je obležal nekje v prostranosti ministrstva. Nikoli nismo izvedeli vzroka za tako dolgotrajni zastoj, oziroma kdo ali kaj mu je botrovalo.

Leto 2001 je bilo zgodovinskega pomena tako za gluho skupnost kot za tolmače za SZJ, kajti osnutek zakona je v državni upravi nenadoma postal aktualen in »zrel za pohod skozi državno zbornike postopke«. Tokrat se je bilo treba aktivirati na parlamentarnem področju. Zastopnica tolmačev, v tem letu že v funkciji predstavnice Združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik, Jasna Bauman je morala vzpostaviti stik s poslanci, jim obrazložiti in pojasniti komunikacijske ovire gluhih, delo tolmačev, jih opremiti z vrsto dokumenti in strokovnimi vsebinami s področja, prepričevati z argumenti državne uradnike in izvoljence ljudstva, da dajo zeleno luč zakonu. Na mnogo vrat je bilo potrebno potrskati, pa tudi na mnogo src. Največji problem je tičal (in še tiči) v tem, da je gluhost tako zelo neopazna okvara in v tem, da je bila zveza kadrovske skromno opremljena ter je zato vse delo ležalo samo na enem človeku. Skratka, veliko angažmaja je bilo vloženo preden so postopki v DZ stekli, vendar se je vloženo delo obrestovalo. Tako poslanci takratne koalicije kot opozicije so v matičnem Odboru Državnega zbora RS za zdravstvo, delo, družino, socialno politiko in invalide in v parlamentu tako rekoč soglasno podprli sprejem zakona. Iz magnetogramov prve in druge razprave v odboru ter prvega in drugega branja v parlamentu je razvidno, da je za urejanje področja Vlada RS

zahtevala, da se ZTSZJ preoblikuje v samostojno pravno osebo, kar je bil pogoj, da združenje dobi javna pooblastila in ker je vlada hotela imeti urejeno, pregledno obliko za sklepanje pogodb za financiranje dejavnost, torej nadzor nad financami iz državnega proračuna! Še več, kar nekaj razpravljalcev iz koalicije in opozicije je predlagalo, da se Združenju podeli še večja pooblastila in več opolnomočja kot jih zakon podeljuje, saj je bila predlagana zbornična oblika združenja, da se storitev financira za vse potrebe gluhih oseb iz proračuna združenja, s čimer so poslanci zagovarjali večjo transparentnost porabe sredstev. Transparentnost porabe denarja in nadzor nad izvajanjem javnih pooblastil sta bila najpomembnejša razloga za ustanovitev samostojne pravne osebe za organizacijo tolmačev. Ob iskanju najprimernejše organizacijske oblike se je porodila ideja, da bi Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije ustanovila zavod, po vzoru iz drugih držav, kjer organizacije gluhih in tolmačev delajo z roko v roki, saj se zavedajo medsebojne povezanosti.

Ko je bil zakon enkrat v postopku je bil relativno hitro sprejet in konsenzualno, torej nobenega glasu proti, zato je še toliko bolj čudno, da je bil toliko let v predalu. Za tistega, ki ima voljo in potrpežljivost za branje magnetogramov s sej, na katerih je bil zakon obravnavan, je zelo poučno, kdo je (in kdo ni) sodeloval v razpravah in kakšna stališča, predlogi in pobude so bile podane. Za zgodovinarje in tudi druge strokovnjake, ki se bodo lotili tega področja, je še veliko raziskovalnega in zanimivega dela.

Volitve v Evropski parlament

Osebna izkušnja tolmačice za SZJ

Sabina Pokovec

Že nekajkrat sem nastopila kot tolmačica na TVS. Tudi tokrat so me prosili, naj pridem pol ure pred začetkom oddaje, da postavijo kamere, namestijo osvetlitev in pripravijo vse ostalo kar sodi k kakovostnemu prenosu. Že receptor na vhodu v poslopje TVS me je sprejel nasmejanih ust in me povabil naprej kar z imenom, kar me je prijetno presenetilo. Gospa Saška me je odpeljala v tretje nadstropje, kjer so me sprejeli kamermani, s katerimi smo poskušali doseči najboljše pogoje za gluhe. Žal smo se tudi tokrat pregovarjali o velikosti kvadratka. Vodilni ljudje so nas »manjšali«, jaz sem trmasto vztrajala pri svojem in z argumenti poskušala doseči čim večji kvadratok.

Gospa Saška me je prijetno presenetila, ker je prinesla vodo zame in za kolegico. Tega do sedaj ni bilo. Še skok v masko in bila sem nared. Prvo snemanje je steklo...

Uf, bilo je kar malo naporno, saj ti naši vrli politiki zelo radi povedo čim več v najkrajšem času, uporabljajo tujke in govorijo kar vse povprek. Ampak kmalu sem ujela ritem in prevajanje je steklo. Tudi menjave med nama tolmačicama sva izvajali tekoče, saj sva pazili, da se je v pogovoru zaključila neka smiselna celota. Ker je bila oddaja dolga 60 minut, sva se dogovorili, da se zamenjava vsakih 15 minut.

Delo v dvoje ima svoje prednosti in slabosti za gledalce. Prednost je vsekakor ta, da je za gledalce spremljanje bolj dinamično, slabost pa mogoče ta, da je prevod ob menjavah tolmačic včasih z zamikom. Pozitivna stran dela v paru za tolmača je krajše časovno obdobje tolmačenja, v katerem lažje ostaneš zbran in osredotočen na govorjeno besedilo, pogovor. Negativne plati skorajda ni.

Naslednji termin snemanja je bil določen za snemanje reklamnih spotov. Že ob prihodu so me presenetili, ker mi je bilo

rečeno, da bomo v enem dnevu posneli kar vseh 12 reklamnih spotov in bo snemanje trajalo dlje, kot je bilo predvideno. Še sreča, da sem si vzela mnogo več časa, kot je bilo rečeno. Snemanje se je zavleklo, kar nekajkrat so posnetek ustavili in smo ponavljali. Proti koncu sem se zmotila tudi sama in so brez godrnjanja ponovno zavrteli posnetek.

Pri prevajanju sem ugotovila, da mnogo premalo poznam zakulisna dogajanja slovenske politike in da bo potrebno osvežiti znanje branje med vrsticami, da bi lažje razumela vsa namigovanja politikov. Pa tudi nekaj novih kretenj bo potrebno postaviti, da bi gluhi lažje razumeli povedano, saj si po mojem mnenju s črkovanjem iz tistega malega kvadratka niso mogli kaj veliko pomagati.

Upam, da bo TVS v prihodnje posvetila še več pozornosti velikosti kvadratka in manj gostom v studiu. Vem, da je to zelo težko, ampak če se zmore drugje po svetu, le zakaj se pri nas ne bi moglo.

Sem pa zelo vesela in počaščena, da sem imela možnost prevajati in sem tako lahko prenašala potrebne informacije gluhim. Upam, da sem jim tako vsaj malo pojasnila stališča političnih veljakov in jim tako olajšala odločitve na volitvah.

